

N:o 242.

Af herr **A. P. Risberg**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för afhjälpande af den rådande bristen på folkskollärare.*

Onekligt är, att för närvarande råder stor brist på examinerade lärare inom våra folkskolor.

Ständigt inrättas nya läraretjänster. Många lärare, som uppnått pensionsåldern, hafva kvarstannat i tjänsten under väntan på förbättrade pensionsförhållanden, och sedan dessa nu inträdt, hoppa sig afskedstagandena. Vidare är det icke så få lärare, hvilka före pensionsåldern lämna sin tjänst och ägna sig åt andra sysslor eller ock afgå af andra orsaker.

De åtgärder, som hittills vidtagits för de många nya lärareplatsernas besättande och de uppkomna ledigheternas fyllande, ha icke förmått hålla jämna steg med det snabbt växande behovet.

Följden häraf har blifvit, att en stor mängd läraretjänster vid landets folkskolor i närvarande stund uppehållas genom småskollärarinnor, öfveråriga, pensionerade folkskollärare eller andra personer — en anordning, som blifvit nödvändig, sedan alla ansträngningar i förening med dryga kostnader för erhållande af kompetenta sökande till de resp. tjänsterna visat sig fruktlösa. Denna omständighet har äfven framkallat en betydlig ökning af underdåniga dispensansökningar från småskollärarinnor, hvilka på denna väg utan föreskrifven examen vilja erhålla rättighet att bekläda ordinarie folkskollärareplats, ett förfarande, åt hvilket vederbörande skolråd mången gång af tvingande förhållanden förmåtts gifva sitt understöd.

Ett sådant sakernas tillstånd hindrar på ett betänkligt sätt folkskolans jämna och lugna utveckling i landet till men för många orter, hvilka dock äga samma rätt att få sitt behof af lärare tillgodosedt som de mera gynnsamt ställda. Det synes därför oundgängligt, att staten utan uppskof drager försorg om, att berörda lärarebrist afhjälpes. Detta kan endast ske därigenom, att tillfälle beredes ett betydligt ökad antal elever att vinna den utbildning, som för folkskollärarekallet erfordras.

I sammanhang med denna angelägna frågas behandling synes mig ändamålsenligt, att spørsmålet om en vidsträcktare anställning af kvinnliga lärarekrafter i folkskolans tjänst tages under ompröfning. Kvinnans berättigade och alltmer framträdande sträfvan efter själf försörjning medför krafvet på vidgadt utrymme för hennes verksamhet i samhället. Vid vår tids starka täflan mellan manlig och kvinnlig arbetskraft på skilda områden, hvilka förr varit männen ensamt förbehållna, är det icke alltid kvinnans lämplighet, som får vara det afgörande, då hon anställes i den eller den sysslan. Att det utanför hemmet och familjen gifves åtskilliga verksamhetsgrenar, där själfva naturen afgjordt anvisar åt kvinnan en betydelsefull uppgift att fylla till samhällets gagn, är obestridligt. En sådan verksamhet är barnundervisningen och det därmed förenade fostrarekallet i våra offentliga skolor. Det synes mig därför ligga i samhällets intresse att här öppna så vid väg som möjligt för de kvinnor, som önska välja ett lefnadskall utom hemmets område, och därmed i samma mån minska tillloppet till sådana banor, för hvilka männen måhända bättre passa.

Enligt senaste officiella statistik voro år 1905 vid den egentliga folkskolan anställda 5,349 lärare och 3,311 lärarinnor. Gå vi 25 år tillbaka, var lärarnes antal 3,904 och lärarinnornas 818. Under denna 25-årsperiod har alltså de senares numerär ökats från 20,9 till 38,2 procent af lärarekåren.

De erfarenheter, man under gångna år haft af kvinnans skolarbete hos oss, har i det hela, så vidt jag vet, bekräftat det gjorda antagandet, att kvinnan är väl skickad icke blott för handledningen af barnen på det första förberedande stadiet (småskolan) utan ock för barnens vidare utbildning under folkskoleåldern. Man har också sett, att unga kvinnor gärna eftersträfvat lärarinnebefattning vid folkskola, och att många, hvilka genomgått lång studiekurs vid högre flickskola, söka inträde på seminarium för att sålunda nå sådan befattning. Antagligen blir detta fallet fortfarande i än högre grad, i händelse förökade tillfällen beredas dem att ägna sig åt nämnda kall.

Å andra sidan kan af starka sannolikhetskäl befaras, att den snabba ekonomiska utveckling, som utmärker vår tid, och den mångfald lönande lefnadskall, som i följd däraf stå till buds, skall snart nog göra folkskol-lärarebanan mindre eftersökt för den uppväxande manliga parten af vårt folk. En sådan eventualitet bör man enligt min mening vara beredd att möta äfven på sätt, jag här velat förorda.

Mot den af mig föreslagna anordningen torde göras vissa invändningar. Att alltför mycket grunda folkskolan på kvinnliga lärarekrafter skulle, säger man, i stort sedt blifva till skada för skoldisciplinen och därigenom medföra vådor för de ungas fostran och undervisning. Vidare vill man fränkänna kvinnan den fysiska styrka och uthållighet, som erfordras för det kräfvande skolarbetet, under det mannen anses bättre fylla krafven i detta afseende. Man får också höra det inkastet, att ett användande i öfvervägande grad af kvinnor vid folkundervisningen skulle sätta en prägel af ensidig kvinnlighet på vår skolbildning.

I de två först anförda invändningarna torde ligga något berättigande, dock icke i den grad, att detta får tillmätas afgörande betydelse. Ensamt den omständigheten, att här i Stockholm, där krafvet på läraren i så väl ena som andra hänseendet knappast kan vara mindre än annorstädes, man funnit det lämpligt att låta 80 procent af hela folkskollärarekåren utgöras af lärarinnor, torde vara tillräckligt bevisande i fråga om betydelsen af dessa invändningar. (Härvid bör anmärkas, att i hufvudstaden äro inga särskilda småskollärarinnor anställda.)

Hvad den tredje invändningen beträffar, kan den saklöst lämnas ur räkningen. Vore tanken däri riktig, skulle man med lika rätt kunna påstå, att en öfvervägande manlig läkarekår inom folkskolan skulle sätta en alltför ensidigt manlig prägel på skolans uppfostringsarbete, hvilket ju i lika grad vore skadligt för de i skolan deltagande flickorna. Konsekvent leder en sådan tankegång till fordran på att alla samskolor skola upphöra, hvilket af praktiska skäl icke mångenstädes kan genomföras och knappast öfverensstämmer med nutida uppfattning. De, som hysa nyssberörda farhågor, glömma, att vi i folkskolan ha att göra med 7—13-åringar, och att kvinnans höga uppgift såsom fostrarinna måste anses sträcka sig längre än så beträffande både gossar och flickor.

En jämförande statistik rörande spörsmålet, i hvad mån kvinnor användas vid folkskoleundervisningen i en del länder, kan här vara på sin plats. Vi meddela därför ur »Pädagogischer Jahresbericht» af »Schulrath» H. Scherer för år 1905 följande tablå:

År 1901	Lärare	Lärarynnor	% Lärarynnor
Sverige	4,922	2,649	35 %
Norge, stad	683	1,216	69,3 %
» landet	3,169	1,138	26,4 %
Finland, stad.....	210	580	73,4 %
» landet	960	920	49 %
Frankrike.....	56,370	49,400	46,7 %
Schweiz	6,400	3,600	36 %
Italien.....	18,600	31,800	63 %
England och Wales.....	26,200	66,300	71,5 %
Skottland	,4000	7,000	63,5 %
Irland	6,000	7,000	53,8 %
Förenata staterna.....	6,300	76,348	92,3 %

Såsom här af synes, har Amerika, detta fria land med sin praktiska läggning och sitt rikt pulserande samhällslif, vida mer än något annat af de uppräknade länderna pröfvat på kvinnans arbetsduglighet i den allmänna folkundervisningens tjänst (lärarynnor 92,3 % af hela lärareantalet), och ingalunda har försports, att nationen haft anledning ångra en dylik ordning.

Däremot har å tablan Sverige det lägsta procenttalet uti ifrågasvarande hänseende.

I Tyskland, där ännu vid århundradets början kvinnorna i jämförelsevis ringa mån anlitas för folkskoleundervisningen (16 % i medeltal öfver hela riket), har frågan härom blifvit alltmer aktuell, och utvecklingen där går i samma riktning som i andra länder.

För närvarande finnas i vårt land 9 manliga och 6 kvinnliga folkskoleseminarier. Det synes mig, som om proportionen kunde åtminstone vara omvänd.

Under sista decenniet hafva upprättats 3 nya seminarier, nämligen 1 kvinnligt i Landskrona och 2 manliga i Strängnäs och Luleå. Därjämte hafva anordnats parallellklasser vid 1 kvinnligt seminarium i Kalmar och 1 manligt i Göteborg. Af de sist tillkomna inrättningarna för ifrågasvarande ändamål ha ännu icke alla hunnit utexaminera sina elever.

Men det lilla tillskott, som därigenom väntas, kan tydligen icke på långt när fylla det ständigt ökade behovet af lärarekrafter.

Vägen att tillmöteskomma detta behof äfvensom att förverkliga den ofvan uttalade tanken på en proportionell ökning af lärarinneantalet torde i första hand vara att söka i anläggandet af parallellklasser vid ytterligare 1 eller 2 af de befintliga kvinnliga seminarierna, där sådant kan pröfvas lämpligt.

Vidare synes ändamålsenligheten påfordra inrättandet af ett par nya kvinnliga seminarier, ett för södra och ett för norra Sverige. Städerna Jönköping och Östersund framstå härvid såsom lämpliga förläggningsplatser.

Slutligen torde den af herr Alb. Bergström vid 1906 års riksdag i motion inom Första Kammaren framförda frågan om ett eller flera manliga seminariers omvandling till kvinnliga förtjäna beaktande. Visserligen blefve vid dylikt omändradt seminarium en öfvergångstid (3 år), under hvilken det komme att omfatta både manliga och kvinnliga elever. Men denna omständighet synes mig icke vara af natur att afskräcka från en dylik anordning.

De nu antydda åtgärderna böra gifvetvis utföras efter en uppgjord plan och i den mån, förhållandena göra dem nödvändiga; *dock så att intet uppskof sker.*

En kungl. kommitté är tillsatt att afgifva förslag till ombildning af folkskoleseminarierna i riket. Riksdagen kunde därför tänkas vilja afvakta slutet af detta kommittéarbete och de förslag, Kungl. Maj:t med anledning däraf framdeles kan komma att framlägga, innan den upptager till något afgörande det af mig nu förebragta spörsmålet om lärarebristens afhjälpande vid våra folkskolor. Häremot tillåter jag mig dock invända, att detta spörsmål är en fråga för sig, som näppeligen ligger inom ramen af det uppdrag, nämnda kommitté fått åt sig anförtrodt, och att ett dröjsmål till en obestämd tid framåt är oförenligt med en omsiktsfull skötsel af vårt nuvarande folkskoleväsen.

Med anslutning till det anförda hemställes vördsamt,

det Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t an- hålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt vidtaga åtgärder för den rådande folkskollärarebristens afhjälpande, och därvid desslikes taga under ompröfning frågan om

Motioner i Andra Kammaren, N:o 242.

kvinnliga lärarekrafters användande på folkskolans område i större proportion än hittills, samt till Riksdagen inkomma med förslag i detta ärende.

Stockholm den 21 februari 1908.

A. P. Risberg.
